Hämeen ELY-keskuksen lausunto koskien HE 241/2020 vp

Hallitus on tehnyt eduskunnalle esityksen HE 241/2020 koskien hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt Hämeen ELY-keskukselta asiantuntijaa kuultavaksi (TYV 24.3.2021 klo 11.30) sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa.

Tässä lausunnossa on pyritty kiinnittämään huomiota erityisesti esityksen joihinkin mahdollisiin vaikutuksiin koskien suunniteltua työvoimapalveluiden rakenneuudistusta.

Haasteena lausunnon laatimisen kannalta on, että Suomen julkisten työvoimapalveluiden rakenneuudistuksesta ei ole käytettävissä kokonaissuunnitelmaa ja sen mukaista tiekarttaa eikä syntyvän palvelukokonaisuuden tavoitetilaa ole määritetty.

Aluekehitystehtävät

Aluekehitystehtävien osalta ”Lausuntokierroksella olleessa hallituksen esitysluonnoksessa uusista itsehallinnollisista alueista käytettiin nimeä sote-maakunta. Lausuntokierroksen jälkeen nimi muutettiin hyvinvointialueeksi. Sote-ministerityöryhmä linjasi, että itsehallintoalueiden nimi muuttuu maakunnaksi, kun esimerkiksi aluekehitystehtävät siirtyvät niille”. Tällainen spekulatiivinen viittaus pitäisi lakiesityksen perusteluista poistaa, koska Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista toteaa Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten toiminta-ajatuksen: Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset edistävät alueellista kehittämistä hoitamalla valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueilla.

Kotouttaminen ja pakolaisista aiheutuvat kustannusten järjestelyt

Hallituksen esityksessä 241/2020 ei mainita pakolaisista aiheutuneiden kustannusten järjestelyjä eikä oteta kantaa hyvinvointialueiden rooliin kotouttamisessa. Nämä seikat tulisi ottaa hyvissä ajoin huomioon, sillä vääjäämättä nykyisen kotouttamislain puitteissa näihin kysymyksiin ei ole vielä vastausta. Sosiaali- ja terveydenhuolto ovat Suomessa olleet merkittävässä roolissa erityisesti pakolaisten kuntasijoitusten järjestelyssä ja alkuvaiheen palvelujen järjestämisessä. Monissa paikoin edelleen kunnan maahanmuuttokoordinaattori voi olla sosiaalipalvelujen henkilöstöä.

Hämeen ELY-alueella on jo kaksi järjestelyä, jotka jossain määrin ovat kaavailtujen hyvinvointialueiden suuntaisia: Päijät-Sote sekä Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä. Lisäksi alueella sijaitsee Riihimäen seudun terveyskeskuksen kuntayhtymä. Olemme näin ollen saaneet hyvin

kokemusta siitä, mitä kotouttaminen, maahanmuuttotyö ja pakolaisten kuntasijoitukset sekä pakolaiskorvausten järjestelyt voisivat tulevassa järjestelyssäkin olla.

Kunnille maksettavista korvauksista säädetään *laissa kotoutumisen edistämisestä* (1386/2010) ja *valtioneuvoston asetuksessa kotoutumisen edistämiseen liittyvien kunnan kustannusten korvaamisesta valtion varoista* (VNA 571/2011). Korvausten edellytyksenä on kotoutumislain mukaisesti tehty kunnan kotouttamisohjelma ja ELY-keskuksen kanssa tehty sopimus kuntaan osoittamisesta ja kotoutumisen edistämisestä. Korvaukset jakautuvat laskennallisiin korvauksiin sekä toteutuneiden kulujen mukaan maksettaviin korvauksiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon erityiskorvattavista kustannuksista kunnat joutuvat hakemaan ensin sopimusta ELY-keskukselta. Korvaukset voi hakea vasta, kun ELY-keskus on tehnyt sopimushakemukseen myönteisen päätöksen.

Kotoutumislain mukaisten korvausten varsinaisesta maksamisesta kunnille vastaa ELY-keskusten sekä TE-toimistojen kehittämis- ja hallintokeskus, KEHA-keskus. Korvaukset haetaan maksatushakemuksilla, poikkeuksena kuitenkin Kotoutumislain 1.5.2016 voimaan tulleen muutoksen mukaisesti laskennallinen korvaus maksetaan kunnalle automaattisesti.

Hämeen ELY-keskus maksoi kyseisiä korvauksia vuonna 2020 alueensa kunnille Kanta-Hämeeseen ja Päijät-Hämeeseen 10,7 miljoonaa euroa. Vuonna 2020 **laskennallisia korvauksia** kunnille maksettiin Hämeessä 3,8 miljoonaa euroa. Maksetuista korvauksista 6,8 miljoonaa euroa koski **sosiaali- ja terveydenhuollon erityiskustannuksia, tulkkauskustannuksia, toimeentulotuen kustannuksia ja alkukartoituksen kustannuksia.**

Kunnat ovat sopineet Hämeen ELY-keskuksen kanssa, että Päijät-Sote, Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä sekä Riihimäen seudun terveyskeskuksen kuntayhtymä voivat kuntien puolesta hakea sosiaali- ja terveydenhuollon erityiskustannukset, toimeentulotuen kustannukset sekä tulkkauksista aiheutuneet kustannukset. Kuntien roolina tässä järjestelyssä korostunut enemmän arjen kotouttaminen, kuntakokeilujen myötä työllistämispalvelujen järjestäminen, perheiden kotouttaminen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen maahanmuuttotyö sekä alkuvaiheen ohjaus- ja neuvontapalvelujen järjestäminen. Tämä on osoittautunut hyväksi ja toimivaksi käytännöksi ELYn näkökulmasta ja toivomme, että vastaava järjestely mahdollistuisi myös tulevilla hyvinvointialueilla, jotka tulisivat olemaan Päijät-Hämeen hyvinvointialue sekä Kanta-Hämeen hyvinvointialue.

Lisäksi kysymykseksi nousee laskennallisten korvausten tulevaisuus. Ne maksetaan nykylainsäädännön perusteella suoraan kunnille. Korvaukset on tarkoitettu pakolaisten ohjaukseen ja neuvontaan sekä muuhun heidän kotoutumistaan tukevaan toimintaan. Jos hyvinvointialueet toteutuvat, ne joutunevat ottamaan vastaavalla tavalla roolia pakolaisten kuntasijoituksissa, kuin tällä hetkellä Hämeessä Päijät-Sote sekä Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä, jotka järjestävät keskitetysti myös pakolaisten kuntaantulon alkuvaiheen palvelut: terveystarkastukset, vaadittavat

hoitotoimenpiteet, asumisen järjestelyt sekä arjen tuen. Olisi kohtuudenmukaista, että laskennalliset korvaukset kohdentuisivat ja jakaantuisivat tasaisesti kuntiin jääviin palveluihin sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Huomioitava on myös, että sosiaali- ja terveyspalvelujen erityiskorvattavia kustannuksia syntyy merkittävissä määrin myös sivistystoimen puolella. Sivistystoimelle korvattavissa kustannuksissakin täytyy kotolain mukaisesti kuitenkin olla linkki terveydelliseen taustaan (esimerkiksi lasten ja nuorten traumatausta tai kehityshäiriöt joiden perusteella voidaan korvata henkilökohtaisia avustajia), joten jatkossa on hyvä miettiä, säilyykö tämä mahdollisuus edelleen vai järjestelläänkö pakolaisista aiheutuneiden kustannusten korvaaminen jollain muulla tavoin.

Pohtia tulisi, onko jatkossa tarkoituksenmukaista kanavoida pakolaiskorvauksia ELY-keskusten kautta vai kenties tässä uudistamisen yhteydessä järjestää sosiaali -ja terveydenhuollon kustannusten korvaaminen jollain toisella tavalla, esimerkiksi laskennallisina osuuksina, jotka maksettaisiin suoraan hyvinvointialueille?

Työllisyyspalveluiden pirstaloitumisen riski uusien rajapintojen myötä – monialaiset palvelut

Julkisia sosiaali- ja terveyspalveluita kootaan aluetasolle: ”uudistuksen tavoitteena on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveys- sekä pelastustoimen palvelut, parantaa turvallisuutta, palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti, vastata yhteiskunnallisten muutosten mukaan tuomiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua.” (HE 241/2020 vp)

Julkisia työllisyyspalveluita ollaan hajauttamassa aluetasolta paikallisiksi: ”Heikossa työmarkkina-asemassa olevat tarvitsevat usein työ- ja elinkeinoviranomaisen järjestämisvastuulla olevan julkisen työvoima- ja yrityspalvelun lisäksi muita palveluita voidakseen työllistyä. Esimerkiksi terveys- ja päihdeongelmat sekä elämänhallintaan liittyvät ongelmat saattavat olla esteenä työvoimapalveluihin osallistumiselle tai niistä hyötymiselle. Jos asiakkaan palvelutarve edellyttää muita palveluja kuin julkisia työvoima- ja yrityspalveluja ja jos edellä mainitun palvelun järjestämisvastuu on muulla viranomaisella tai taholla, työ- ja elinkeinoviranomaisen on julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain mukaan annettava asiakkaalle tietoa muista palvelumahdollisuuksista sekä tarvittaessa ohjattava asiakas muun viranomaisen tai palvelun järjestäjän palvelujen piiriin yhteistyössä näiden kanssa. Muut palvelutarpeet liittyvät useimmiten kunnan järjestämisvastuulla oleviin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä Kansaneläkelaitoksen ja vakuutusyhtiöiden ammatillisen kuntoutuksen palveluihin.” (HE 87/2020)

Merkittävänä haasteena voidaan tunnistaa mm. riski työllisyyspalveluiden pirstaloitumisesta, kun syntyy samanaikaisesti useiden uusien toimijoiden uudenlaisia rajapintoja. Palveluintegraatio heikkenisi mahdollisesti pitkäksi ajanjaksoksi, kun sote-palvelut koottaisiin uusille laajemmille

hyvinvointialueille ja, kun taas työvoimapalveluja vietäisiin enemmän paikallisiksi. Tulevien sote- ja työvoimapalvelutoimijoiden uusien *toiminta-, asiakaspalvelu- ja yhteistyömallien rakentaminen*, *käyttöönotto* (uuden opettelu), *toimeenpano* (ohjaus, johtaminen ja palvelukyvykkyyden kehittäminen), sekä *yhteensovitus* tarvitsevat riittävästi aikaa toimiakseen sujuvasti ja saavuttaakseen toimintavarmuuden.

Tilanne saattaa johtaa useita vuosia kestävään palveluiden epäjohdonmukaiseen kohdentumiseen, katkeaviin palveluketjuihin, uusien väliinputoajien ryhmien syntymiseen, palveluiden laadun merkittäviin eroihin ja erikoisosaamista edellyttävien palveluiden saatavuuden ongelmiin. Kansalaisten mahdollisuus saada tarvitsemiaan monialaisia palveluita saattaa vaarantua (esim. TYP, Ohjaamot, Kotouttamot).

Itsehallinnollisten toimijoiden käyttöön tulevien asiakastietojärjestelmien kehitys ja yhteentoimivuuden varmistaminen sekä tarvittavat säädösmuutokset vievät myös aikaa ja vaativat lisäresursointia.

Kannustinjärjestelmät tulisi uudistaa perusteellisesti. Sote-palveluiden siirto kuntien vastuulta hyvinvointialueille edellyttäisi esim. nykyisen työmarkkinatukirahoitusvastuumallin uudistamisen. Kunnilla ei käytännössä ole roolia tai keinoja osallistua tarvittavien palveluiden tuottamiseen tai järjestämiseen muuten kuin hyvinvointi- ja koulutuspalveluiden osalta.

Mitkä olisivat hyvinvointialueiden rahoitusvastuut/kannustimet esim. monialaisessa työllisyyden edistämisessä?

Valtakunnallisesti yhdenmukaisen ja tasa-arvoisen palvelun mahdollistamiseksi tarvitaan sekä alueellista että kansallista ohjausta ja koordinaatiota.

Lahdessa 23.3.2021

Hämeen ELY-keskus

Vesa Jouppila

johtaja Vesa Jouppila

Elinkeinot, työllisyys- ja osaaminen vastuualue